

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
Рада молодих вчених

ISSN 2308-4855

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ГУМАНІТАРНИХ НАУК:
Міжвузівський збірник наукових праць
молодих вчених Дрогобицького
державного педагогічного університету
імені Івана Франка**

ВИПУСК 10

Дрогобич
2014

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 16 від 27 листопада 2014 року)*

Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря]. – Дрогобич : Посвіт, 2014. – Вип. 10. – 300 с.

Видання розраховане на тих, хто цікавиться питаннями розвитку педагогіки вищої школи, а також історії, філології, мистецтвознавства, екології.

Головний редактор

Пантюк М.П. – доктор педагогічних наук, професор.

Заступники головного редактора

Ільницький В.І. – кандидат історичних наук, доцент (співредактор); **Душний А.І.** – кандидат педагогічних наук, доцент, член-кореспондент Міжнародної академії наук педагогічної освіти (співредактор); **Зимомря І.М.** – доктор філологічних наук, професор (співредактор).

Редакційна колегія:

Бермес І.Л. – доктор мистецтвознавства, професор; **Борнішевський М.Й.** – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України; **Борщевич В.Т.** – доктор історичних наук; **Давидов М.А.** – доктор мистецтвознавства, професор, академік МАІ, заслужений діяч мистецтв України; **Дмитрів І.І.** – кандидат філологічних наук, доцент (відп. секретар); **Добрянський І.А.** – доктор педагогічних наук, професор; **Жигайло О.О.** – кандидат психологічних наук, доцент; **Зимомря М.І.** – доктор філологічних наук, професор; **Іванишин П.В.** – доктор філологічних наук, професор; **Квас О.В.** – доктор педагогічних наук, професор; **Кемінь В.П.** – доктор педагогічних наук, професор; **Кияновська Л.О.** – доктор мистецтвознавства, професор, заслужений діяч мистецтв України; **Козаренко О.В.** – доктор мистецтвознавства, професор, заслужений діяч мистецтв України; **Козир А.В.** – доктор педагогічних наук, професор; **Литвин М.Р.** – доктор історичних наук, професор; **Медведик Ю.Є.** – доктор мистецтвознавства, професор; **Москалець В.П.** – доктор психологічних наук, професор; **Оршанський Л.В.** – доктор педагогічних наук, професор; **Палінчак М.М.** – доктор політичних наук, професор; **Петренко О.М.** – доктор історичних наук, професор; **Сабат Г.П.** – доктор філологічних наук, професор; **Савчин М.В.** – доктор психологічних наук, професор; **Сейко Н.А.** – доктор педагогічних наук, професор; **Сеник Л.Т.** – доктор філологічних наук, професор; **Сергійчук В.І.** – доктор історичних наук, професор; **Ситник О.М.** – доктор історичних наук, доцент; **Сташевська І.О.** – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент МАНПО; **Сташевський А.Я.** – доктор мистецтвознавства, професор, академік МАІ; **Степнік Анджей** – доктор бабл., професор; **Тельвак В.В.** – доктор історичних наук, професор; **Футала В.П.** – доктор історичних наук, професор; **Циховська Е.Д.** – доктор філологічних наук, професор.

Рецензенти:

Скотна Надія Володимирівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри практичної психології, ректор Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Падалка Галина Микитівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри фортепіанного виконавства та художньої культури Інституту мистецтв Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова.

Астаф'єв Олександр Григорович – доктор філологічних наук, професор кафедри теорії літератури, компаративістики і літературної творчості Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Відповідно до ліцензійного договору № 180-03/2014 від 27.03.2014 р. збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка» включений до міжнародної науково-метричної бази РИНЦ (Російський індекс наукового цитування).

Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка» Серія КВ № 19906-9706P від 14.05.2013 р.

Засновник і видавець – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, співзасновники Ільницький В.І., Душний А.І., Зимомря І.М.

**Адреса редакції: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Львівська обл., 82100.
тел.: (03244) 1-04-74, факс: (03244) 3-81-11, e-mail: vilnickiy@gmail.com**

© Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2014
© Ільницький В.І., Душний А.І., Зимомря І.М., 2014

ДАВНЬОГРЕЦЬКА ТРИНІТАРНА ТЕРМІНОЛОГІЯ У ПЕРЕКЛАДАХ ГЕРМАНСЬКИМИ ТА СЛОВ'ЯНСЬКИМИ МОВАМИ

Публікація ілюструє вибрані результати зіставного аспектного перекладознавчого аналізу перекладу форм та похідних давньогрецького дієслова «*ὑφίστημι*» як основного термінотворчого засобу зніда тринітарних термінів у патристичній літературі IV століття.

Ключові слова: конфесійний переклад, дієслово *ὑφίστημι*, давньогрецькі тринітарні терміни.

*Popovych N. Ancient Greek Trinitarian terminology translated into Germanic and Slavonic languages. The article demonstrates the results of comparative aspectual analysis of translation applied to verb «*ὑφίστημι*», its forms and derivatives as a core terminology in ancient Greek Trinitarian terminology of the 4th century.*

Key words: confessional translation, confessional style, verb *ὑφίστημι*, Greek Trinitarian terms.

*Попович Н. Древнегреческая тринитарная терминология в переводах германскими и славянскими языками. Публикация иллюстрирует выборочные результаты сопоставительного аспектного переводоведческого анализа перевода форм и производных древнегреческого глагола *ὑφίστημι* как основного терминотворческого средства тринитарных терминов в патристической литературе IV века.*

Ключевые слова: конфессиональный перевод, конфессиональный стиль, глагол *ὑφίστημι*, древнегреческие тринитарные термины.

Постановка проблеми. За умов відродження богословської освіти на державному рівні в Україні відроджується традиція перекладу творів конфесійного стилю [2] різних епох та мов. Українські наукові центри, інститути і кафедри університетів та окремі учені виконали численні переклади творів конфесійного стилю з класичних та сучасних іноземних мов [4, 103–110]. Як наслідок, українська конфесійна терміносистема активно поповнюється перекладними термінами зі сфери мовного ужитку різних релігійних деномінацій. За таких обставин постала проблема адекватності перекладу української богословської термінології в контексті проблем перекладності, номінації, систематизації та усталення української перекладної релігійної термінології. Нагальними залишаються вирішення завдань щодо перекладності та адекватного перекладу релігійної термінології.

У цьому дослідженні порушено проблему перекладності та номінації давньогрецьких тринітарних термінів середині IV століття як складника української християнської богословської терміносистеми, запропоновано теоретичні шляхи її вирішення за результатами зіставного аспектного перекладознавчого аналізу як ключового методологічного підходу критики конфесійного перекладу. Запропоновано нову концепцію оцінки конфесійного перекладу, що базується на поділі інформації тексту конфесійного стилю на три роди: 1) концептуально-трансцендентну; 2) іманентно-формальну (предметно-логічну); 3) суб'єктивну [3, 9]. За цією класифікацією тексти конфесійного стилю умовно поділяються на дві групи: 1) тексти, які містять інформацію першого і другого роду (апологетичний, догматичний, екзегетичний літературні види) і 2) тексти, які містять в основному

інформацію першого та третього роду (моральний, аскетичний, літургійний літературні види) [3, 9–10].

Не доводиться говорити про чисту приналежність літературного твору конфесійного стилю до одного з трьох родів інформації або до однієї з двох, умовно класифікованих нами, груп. Поділ виконано відповідно до переваги того чи іншого роду інформації у тексті конфесійного стилю.

Очевидною відмінністю будь-якого тексту конфесійного стилю на лексико-граматичному та стилістичному рівнях, а особливо текстів християнської догматичної літератури середини IV століття, є обов'язкова наявність в ньому концептуально-трансцендентних сем (конфесійно макованої лексики). Адекватність перекладу таких мовних одиниць (релігійних термінів, реалій, термінів-реалій) залежить не лише від досягнення певного рівня еквівалентності на різних рівнях відповідно до існуючих у теорії перекладу теорій еквівалентності та їх класифікацій. Концептуально-трансцендентна еквівалентність як основний елемент оцінки адекватності перекладу конфесійно-маркованої лексики є умовним критерієм оцінки відповідності смислової наповнюваності перекладеного терміна по відношенню до терміна оригіналу.

Аналіз досліджень. Українську релігійну термінологію у різних аспектах досліджували Г. В. Баран (віршована молитва), С. В. Бібла (церковна термінологія), Г. В. Наконечна, В. В. Німчук (біблійна термінологія), Ю. С. Осінчук (богослужбово-обрядова лексика), Н. В. Пуряєва (церковно-обрядова термінологія); дослідженням перекладу мовних одиниць конфесійного стилю займалися Л. А. Закриницька, Є. Г. Жерновой (релігійна термінологія на матеріалі сучасної французької мови); концепти конфесійного стилю вивчали Т. П. Вільчинська, Г. Т. Кузь, П. В. Мацьків, Н. О. Мех, Н. В. Скаб (богословська термінологія); проблеми перекладу, номінації, систематизації та усталення українських релігійних термінів досліджували С. М. Білик (релігійно-філософська термінологія Григорія Богослова), І. В. Грималовський (християнсько-релігійна термінологія), Є. Г. Жерновой (релігійна термінологія на матеріалі сучасної французької мови); церковнослов'янськими в українській мові вивчали В. Б. Задорожний, М. Лесів, Т. В. Новікова; вплив конфесійного стилю на художню літературу розглядали О. І. Білецький, С. С. Аверинцев, О. Ю. Курганова, Н. М. Сологуб.

Мета дослідження – виявлення неадекватностей перекладу форм та похідних давньогрецького дієслова «ὀφίστησις» на матеріалі перекладної християнської догматичної літератури середини IV століття, ілюстрація впливу жанрово-стильових особливостей патристичної літератури середини IV століття на переклад давньогрецької тринітарної термінології.

Виклад основного матеріалу. Давньогрецька тринітарна термінологія середини IV століття є складником фахової мови догматичного богослов'я, яке включає такі дисципліни як фундаментальне та тринітарне богослов'я, христологія, сотеріологія, есхатологія тощо. Давньогрецька тринітарна термінологія є *ядром* термінолексики тринітарного богослов'я, а *периферією* є терміни інших галузей християнської богословської науки: морального богослов'я, гомілетики (пасторального богослов'я), екзегетики Старого та Нового Заповіту, літургики (літургійного богослов'я), історії церков та релігійних деномінацій тощо.

Давньогрецьку тринітарну термінологію середини IV століття представлено у працях християнських авторів патристичної літератури. «Золотий вік патристичної літератури» [7, 251] – саме таку назву отримала християнська література IV–V століть завдяки вагомому літературному та богословському внеску в скарбницю світової літератури. Це пра-

ці авторитетних богословів, здебільшого апологетичного та догматичного літературного виду, оформлені у жанрово-стилістичну упаковку, що була типова для античної класики.

Конфлікт релігійно-культурних традицій християнства та греко-римського надбання створив антиподи у формі літературного вираження: Богоявлення, передання і Біблія проти класичної літератури. Переслідування і заборони християнського самовираження в тогочасних школах ще більше спонукали християнських авторів створювати якісно нову літературу: класичну за звичними для тогочасного суспільства жанрами і стилем та християнську за змістом [7, 252]. Завдяки процесу змішування двох культур – християнської і поганської – патристична література IV–V століть успадкувала максимум жанрово-стильових особливостей греко-римської літератури і репрезентує унікальні жанри конфесійного стилю, що стали прикладом для наслідування іншими епохами та мовами християнського літературного надбання.

Ми притримуємося класифікації патристичної літератури IV століття за такими літературними видами: апологетичний, догматичний, моральний, аскетичний, ексегетичний [7, 254]. Саме в кінці IV століття утверджується літургійний вид [1, 54–79]. Відповідно до цієї класифікації виникають преференції щодо можливостей і переваг збереження цілісності інформації під час перекладу. Тринітарні терміни в апологетичному або догматичному літературному виді твору конфесійного стилю є ядреними мовними засобами, носіями концептуально-трансцендентної інформації. Збереження цієї інформації тексту оригіналу у тексті перекладу повинно бути головною метою перекладача.

На матеріалі оригінальної та перекладної патристичної літератури середини IV століття виокремлюємо такі жанри апологетичного та догматичного виду: *кредо* або *символ віри* (Нікейський Символ Віри 325 року, кредо Антіохійського собору 345 року, перша та друга Сірмійські формули 351 та 357 років тощо), *тому* або *сувій* (*Тому до Антіохійців* св. Афанасія Олександрійського), *слово* (*Три слова проти Аріан* св. Афанасія), *епістола* (*Епістола Василя Анкірського та Григорія Лаодікійського* 358 року, *Чотири листи до єпископа Серапіона* св. Афанасія тощо), *коментар* (ексегетичний вид) (*Глумачення на Псалми* св. Афанасія), *виправдання/засудження* (*Засудження Діонісія* св. Афанасія), *церковна історія* («Церковна історія» Сократа Схоластика), *проти єресей* (*Панарій* Епіфанія Кіпрського), *систематичний виклад догматів віри* (Трилогія «Джерело знань» Іоанна Дамаскіна).

Найвиразніше тексти конфесійного стилю характеризує його лексичний склад. Таким спеціальним лексичним складником християнських догматичних текстів є тринітарні терміни. Їх часто уживання притаманне проаналізованим нами текстам.

Перекладність термінів за умов історичної синхронії текстів оригіналу та перекладу, близькості культур та спорідненості мов є сприятливою ситуацією для перекладу. Віддаленість у часі, культурі, неспорідненість мов об'єктивно ускладнюють процес перекладу. За наявності семантичної невідповідності та заплутаності між оригінальними давньогрецькими тринітарними термінами післянікейського періоду та семантичної двозначності одного і того ж самого терміна виникає явище множинності перекладу. Наявність множинної відповідності перекладу створює труднощі у виборі адекватного відповідника.

До прикладу, в перекладах сучасними мовами тринітарного терміна «*υπόστασις*» прослідковується тенденція його множинної прочитуваності і множинного перекладу. У першій Сірмійській формулі 351 року ужитий термін «*υπόστασις*» в родовому відмінку однини відтворено італійською як «*ipostasi*», російською «*ипостась*». Зафіксовані нами два переклади англійською мовою того ж оригінального уривка із першої Сірмійської формули пропонують множинність перекладу, а саме «*subsistence*» та «*substance*».

Тому, найкращим способом відтворення цього терміна сучасними мовами, використаними в нашому дослідженні, є адаптація терміна завдяки транслітерації або транскрипції.

Дієслово ὑφίστημι є одним із ключових термінотворчих лексичних засобів давньогрецької тринітарної термінології як ядра фахової мови тринітарного богослов'я IV століття.

За результатами кількісних підрахунків у 16 оригінальних текстах, форми та похідні дієслова ὑφίστημι ужито 96 разів. З них похідний віддієслівний іменник ὑπόστασις ужито 63 рази, що майже втричі більше від уживання дієслівних та дієприкметникових форм дієслова ὑφίστημι (23 рази). Опрацьовано 64 перекладні тексти доступними нам мовами (двома германськими (англійською, німецькою), однією романською (італійською) та двома слов'янськими мовами (російською, українською) та 384 перекладні відповідники форм та похідних давньогрецького дієслова ὑφίστημι.

Із усіх випадків уживання дієслова ὑφίστημι, зафіксовано лише п'ять випадків нетермінологічного уживання його форм та похідних, що свідчить про майже повну термінологізованість цього дієслова у IV столітті. Слід додати, що це нетермінологічне уживання, як правило, є цитатами із текстів псалмів, перший давньогрецьких переклад яких виконаний на початку IV століття до н.е. Термінологізація дієслівних форм та похідних ὑφίστημι як ядра давньогрецьких тринітарних термінів відбувалася у період з I – по IV століття н.е.

Слід відзначити часті випадки трансформаційного способу відтворення дієслівних форм через відсутність еквівалентів або наявність неповних синонімів-відповідників у мові перекладу, що притаманно для перекладу дієслівних та дієприкметникових форм. Так, форма «ὑλοστίψαι» (Aor. II, Inf. Act.) має такі відповідники в текстах перекладу як: італійською «si è sottoposto» та «esistesse», англійською «has undergone», російською «существовал». Дієслівну форму «ὑλέστη» (Aor. II, 3 P. Ind., Activi) відтворено італійською як: «è venuto all'esistenza», «ebbe origine dal nulla», «potè esistere (un tempo)», «hanno avuto sussistenza»; англійською як: «has subsisted (from God)», «was made to subsist», «has come into subsistence (out of nothing)», «has come into subsistence (out of nothing)», «(how did time) subsist», «(He willed only all things) subsisted»; німецькою як: «haben Subsistenz gehabt»; українською як: «з'явився», «стався», «створений». Найголовнішою трудностю у відтворенні проілюстрованих випадків уживання давньогрецьких дієслівних аористових форм це відсутність аналогії цієї часової форми у германських та слов'янських мовах. Перекладачі, здебільшого, удаються до лексико-граматичних заміни, зберігаючи неперехідність і минулий час аористових форм.

Слід звернути увагу також на словотвірний аспект під час перекладу термінологізованих форм та похідних дієслова «ὑφίστημι».

Дослідники-компаративісти (С. Quiles, F. Lopes-Menchero) переконливо довели, що індоєвропейська праоснова «sthá-» є саме тою твірною основою, від якої дієслова сучасних індоєвропейських мов успадкували певний ряд спільних ознак, завдяки яким між сучасними індоєвропейськими мовами простежується тісний взаємозв'язок на рівні морфології, словотвору та семантики (давньогр.: ὑπό-στα-σις, лат.: sub-stant-ia, іта.: sus-si-stenza, англ.: sub-stance, нім.: der Sta-nd, укр.: іпо-ста-сь, по-ста-ть і т.д.).

Словотвірне гніздо твірної основи «sto» латинського дієслова «stare (sto, stetī, statum)» нараховує, до прикладу, такі словотвірні одиниці, споріднені за коренем і впорядковані відношенням похідності: **stare** (стояти), **statio**, **ōnis** (стояння), **sistere** (ставити, класити, розміщати), **substare** (бути в наявності, існувати), **substantia**, **-ae** (сутність, суть), **substantialis** (сутнісний, той, що володіє самостійним існуванням), **subsistere** (зупинятися, робити зупинку), **subsistentia**, **-ae** (реальність, сутність), тощо.

В італійській мові зустрічаємо такі похідні цієї словотвірної парадигми як: **stare** (стояти, мешкати і т.д.), **stanza** (кімната, місце проживання), **stazione** (зупинка, стоянка, станція, вокзал), **sostare** (зупинятися, робити тимчасову зупинку), **sostanza** (сутність, субстанція), **sussistere** (існувати, бути в наявності), **sussistenza** (існування, наявність).

Від праоснови «sthá-» в англійській мові цю парадигму наповнює така сукупність похідних, як: **stay** (зупинятися, мешкати), **stand** (стояти), **stance** (поза, положення), **station** (місце, місце розташування, пункт), **stationary** ((1) закріплений, нерухомий, стаціонарний; (2) незмінний, стабільний), **substance** ((1) речовина; (2) суть, сутність; (3) матерія, субстанція; (4) реальність; щось, що існує реально), **subsist** (існувати, жити), **subsistence** (буття, життя, існування).

У німецькій мові зустрічаємо дієслово **stehen** (стояти) та **stellen** (ставити, поставити) /**sich stellen** (поставити себе).

У російській мові відомо основу «ста-» (дієслівна форма «ста-ть» від «сто-я-ть» та ін.). В українській мові основа «ста-» («ста-ти», «по-ста-ти», та ін.) теж відома своєю продуктивністю сполучуваності.

Продуктивність індоєвропейської праоснови «sthá-» виявляє здатність активно сполучатися зі словотворчими і формотворчими засобами як у сучасних мовах, так і в латинській чи давньогрецькій не тільки із синхронною, а й діахронною продуктивністю [5, 144]. Така продуктивність основ *«реалізується здебільшого в складних словах і виявляється в їхніх парадигмах, тобто об'єднаннях за першими ... або другими ... основами»* [5, 144].

Вважаємо, що здатність продуктивної сполучуваності цієї індоєвропейської праоснови «sthá» вплинула на формування термінологічного значення тринітарного терміна «Іпостась» і надала семантичну наповненість цьому тринітарному терміну («реальності індивідуального існування») завдяки значенням «стійкості, непохитності, надійності, впевненості тощо».

Тим самим видається зрозумілим, що дієслова лексико-семантичного поля «становлення, існування» в процесі термінологізації (як і дієслово «ὀφίστημι») і в якості тринітарних термінів втрачають своє основне лексичне значення «становлення» і зберігають лише значення «існування (реальності існування)». Це семантичне значення «існування» є семантикою вищого порядку, що не можливо застосувати до об'єктів чи суб'єктів просторово-часового існування створеного світу. Йдеться про значення термінів, за допомогою якого як в оригінальних текстах, так і у текстах перекладів можна було б досягнути передачі позачасового, позапросторового, і водночас реального існування Іпостасей Трійці.

Частими випадками перекладу похідних від дієслова «ὀφίστημι» є способи транскодування (здебільшого це транслітерація і транскрипція), які застосовано для перекладу терміна ὑπόστασις (англ.: hypostasis; нім.: Hypostase; італ.: ipostasi; рос.: ипостась; укр.: іпостась).

У зв'язку із засвоєнням терміна ὑπόστασις способом транскодування як єдиним адекватним способом його відтворення, нами було виявлено такі неадекватності перекладу: 1) переклад терміна ὑπόστασις як «essence», «substance» та «being» англійською мовою; 2) переклад терміна ὑπόστασις як „die Person» німецькою мовою; 3) переклад терміна ὑπόστασις як «істота» українською мовою; 4) переклад терміна ὑπόστασις як «sostanza» італійською мовою.

Конфесійний стиль української літературної мови успадкував жанрово-стильову різноманітність візантійської християнської літературної традиції за посередництвом старо-

болгарських та церковнослов'янських перекладів. Цю жанрово-стильову різноманітність було засвоєно не лише в літературі церковного та релігійного уживання, а й художньою літературою, про що свідчить історія української художньої літератури.

Переклад давньогрецьких тринітарних термінів тексту конфесійного стилю залежить від літературного виду самого тексту. Таким прикладом є переклад тринітарного терміна $\epsilon\upsilon\omicron\upsilon\theta\omicron\varsigma$ ($\epsilon\upsilon\omicron\upsilon\theta\omicron\varsigma$ τω Πατρί) – єдиносущний/єдиносутнісний з Отцем (англ.: consubstantial with the Father; нім.: wesensgleich dem Vater; італ.: consostanziale al Padre; рос.: єдиносущный Отцу; укр.: єдиносущний Отцю/єдиносутнісний з Отцем). Так у контексті богослужбової практики (літургійний вид), рекомендовано перекладати термін $\epsilon\upsilon\omicron\upsilon\theta\omicron\varsigma$ як «єдиносущний», уживаючи церковнослов'янськ. У науковій богословській літературі пропонуємо використовувати український відповідник «єдиносутнісний», що утворився в українській мові способом калькування, на зразок італійської, англійської, німецької та російської.

Висновки.

1) Адекватність перекладу давньогрецької тринітарної термінології християнської догматичної літератури середини IV століття залежить головним чином від досягнення концептуально-трансцендентної еквівалентності у поєднанні з лексико-граматичною та стилістичною еквівалентністю.

2) Ядро гнізда давньогрецьких тринітарних термінів – $\epsilon\upsilon\lambda\omicron\upsilon\theta\epsilon\iota\sigma\iota\varsigma$ слід відтворювати сучасними мовами способом транскодування.

3) За результатами аналізу впливу словотвірного аспекту на переклад давньогрецького дієслова $\epsilon\upsilon\phi\iota\sigma\tau\eta\mu$ сучасними, а саме вплив твірної індоєвропейської праоснови $\langle sth\acute{a}\rangle$, завдяки чому між сучасними індоєвропейськими мовами простежується тісний взаємозв'язок на рівні морфології, словотвору та семантики.

4) Жанрово-стильові особливості пагристичної літератури середини IV століття впливають на вибір відповідника давньогрецького тринітарного терміна під час перекладу його сучасними мовами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арранц М. Избранные сочинения по литургике / М. Арранц. – М. : Институт философии, теологии и истории св. Фомы, 2003. – Т. I : Таинства Византийского Евхология. – 616 с.
2. Мацько Л. І. Стилістика української мови / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько. – К. : Вища школа, 2003. – 464 с.
3. Некряч Т. Є. Через терни до зірок : труднощі перекладу художніх творів. Для студентів перекладацьких факультетів вищих навчальних закладів : навчальний посібник / Т. Є. Некряч, Ю. П. Чала. – Вінниця : Нова Книга, 2010. – 195 с.
4. Неперервна філологія. Класичні, візантиністичні та неоелліністичні студії в Україні XX століття / [упоряд.: Н. Клименко]. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 269 с.
5. Українська мова : Енциклопедія / [упоряд.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови)]. – К. : Українська енциклопедія, 2004. – 824 с.
6. Quiles C. A grammar of modern indo-european / C. Quiles, F. López-Menchero. – P. 268–271.
7. Spada D. Le Formule Trinitarie da Nicea a Costantinopoli / D. Spada. – Roma : Urbaniana University Press, 2003. – 270 p.
8. Young F. Classical genres and Christian guise; Christian genres in classical guise / F. Young // The Cambridge history of early Christian literature. – Cambridge : Cambridge University Press, 2008. – P. 251–258.

Статтю подано до редакції 15.10.2014 р.

МОДЕЛЬ ОБРАЗУ ПРАВИТЕЛЯ В «ІСТОРІЇ РУСІВ»

У статті аналізується модель образу правителя у завершальному творі барокової історіографії «Історія Русів». Наголошується на тому, що ця модель реалізується через образи Богдана Хмельницького та Івана Мазепи. Підкреслюється, що головна світоглядна риса представленого у творі державного лідера – ідея незалежності України. Це тип українського національного керівника, який виступає носієм поглядів і світоглядних позицій самого автора.

Ключові слова: модель, образ правителя, «Історія Русів», барокова історіографія, Богдан Хмельницький, Іван Мазепа, образ автора.

Burlaca D. The model of the ruler's image in the «The history of Rus». In this article the model of the image of ruler in the late historical work of Baroque «The history of Rus» is analyzed. It is underlined that this image is realized through images of Bogdan Hmelnytskyj and Ivan Mazepa. The general outlook of the state leader in the work is the idea of the independence of Ukraine. It is a type of the Ukrainian national ruler, that represent positions of the author.

Key words: model, the image of the ruler, «History of Rus», Baroque historical works, Bogdan Hmelnytskyj, Ivan Mazepa, image of the author.

Бурлака Д. Модель образу правителя в «Истории Руси». В статье анализируется модель образа правителя в заключительном произведении барокковой историографии «История Руссов». Подчеркивается, что эта модель реализовывается через образы Богдана Хмельницкого и Ивана Мазепы. Акцентируется, что главная мировоззренческая черта представленного в произведении государственного – идея независимости Украины. Это тип украинского национального предводителя, который выступает носителем взглядов и мировоззренческих позиций самого автора.

Ключевые слова: модель, образ правителя, «История Руссов», барокковая историография, Богдан Хмельницкий, Иван Мазепа, образ автора.

Постановка проблеми. Українська барокова література, зокрема літописна, витворила свою модель образу правителя – національну за характером, патріотичну за місцією і покликанням. Створена мистецтвом слова інтерпретаційна модель лідера відіграла ключову роль у становленні ідеї української державності та виробленні державницького спрямування її письменства.

Незважаючи на вагомий роль моделі образу правителя у розвитку української літератури, її специфіка та особливості структурної будови до цього часу залишаються мало вивченими. Відтак, у цій статті ставиться проблема аналізу моделі образу правителя в «Історії Русів» з огляду на її особливості, специфіку реалізації та відтворення у певних образах.

Аналіз досліджень. Окремі аспекти цієї теми вивчали О. Бердник, М. Грушевський, Я. Дзира, М. Костомаров, Я. Мишанич, Д. Наливайко, О. Оглоблин, В. Шевчук та ін. Зокрема, О. Бердник досліджувала особливості тексту твору [1], М. Грушевський – специфіку його історичної місії [2], Я. Дзира акцентував на системі образів, постаті автора [3]. М. Костомаров вивчав історичну основу пам'ятки та специфіку її художнього змісту через аналіз образів [5, 6]. Я. Мишанич звертав увагу на ідейно-тематичний спектр твору [7]. Д. Наливайко досліджував значення твору для утвердження ідеї козацької державності [9], І. Франко розглядав «Історію Русів» у контексті тогочасного літературного

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ

Галик В. Етнографічно-фольклорний колорит і культурне життя старосамбірщини у дослідженнях Івана Франка.....	3
Галів М. Королівський привілей на повіство села Літиня 1670 р.	9
Гльницький В. Порушення «соціалістичної законності» при утвердженні радянської адміністрації у Карпатському краї ОУН (1945 – 1954).....	17
Корсак Р. Проблеми та перспективи українсько-чеської економічної співпраці (XXI ст.).....	29
Лазорак Б. «Австрійська модернізація» підземних комунікацій Самбора у 1906 – 1913 рр.....	33
Стецик Ю. Резиденції Добромільського Василіанського монастиря: фундаційно-майнові аспекти (XVII – XVIII ст.).....	41
Тельвак В. Львівський університет у становленні історичної школи Михайла Грушевського.....	46

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Гончаренко А. Українська скульптура 1990-х – 2000-х рр: стан дослідженості проблеми.....	53
Заєць В. Науково-практична школа як об'єкт кореляції системи знань та практичної діяльності в галузі музичної освіти.....	62
Іваненко С. «Куточок біля науки» (Харківський період наукової діяльності Павла Жолтовського).....	68
Паньків М. Творчі підходи до реалізації особистості концертмейстера-баяніста (акордеоніста).....	75
Терешенко Н. До питання естетичної вихованості старшокласників, які займаються бальною хореографією.....	82
Шариков Д. Філософія танцювального мистецтва за Платоном та Лукіаном.....	88

МОВОЗНАВСТВО. ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Білоус Н. Базові концепти німецькомовних текстів теоретико-геологічного дискурсу та їхня репрезентація в українському перекладі.....	94
Глушак Н. Особливості відтворення емотивності в романі «Тасмний сад» Ф.Г.Бернет.....	100
Дорофєєва М. Nomen est omen? Про зміст і назву дисципліни «жанрові теорії перекладу».....	105
Зимомря М., Зимомря І., Зимомря О. Переклад як модель лінгвістичної комунікації.....	113
Попович Н. Давньогрецька тринітарна термінологія у перекладах германськими та слов'янськими мовами.....	119
Бурлака Д. Модель образу правителя в «Історії Русів».....	125
Дмитрів І. Образ світла у творчості Богдана Ігоря Антонича.....	131
Дорошенко К. Структура як поле гри: особливості впорядкування поетичних текстів Юрія Андруховича.....	136
Кекош М. Сакральне у творчості романтиків Гейдельберзького гуртка (Клеменс Брентано, Ахім Фон Арнім, Йозеф Фон Айхендорфф).....	140

Кемінь О. Інтерпретації чарівних казок у малій прозі Анджели Картер: особливості імаджинаріуму	148
Круглій А. Концептуальний простір літературної спадщини київських митрополитів Пізнього Середньовіччя (XIII – XIV ст.)	154
Луцик В. Екзистенціалізм у малій прозі Доріс Лессінг	161
Углій Л. Інтертекстуальні зв'язки прози Тоні Моррісон та Гаріет Бічер-Стоу	166
Чик О. Моноцентричність як жанрова ознака у романах виховання І. Нечуя-Левицького, І. Келлера, Т. Фонтане	173
Яцько А. Система киеворуських образів у поезії Михайла Драй-Хмари	179

ПЕДАГОГІКА

Величко Н. Особливості естетичного виховання учнів початкових класів у школах Великої Британії засобами казки	186
Галів М. Ліберальні ідеї в українському історико-педагогічному наративі (друга половина XIX – початок XX ст.)	190
Грищук В. Теоретичні і практичні принципи сучасних реформ в галузі освіти у Польщі та європейської шкільної освіти	198
Кравченко-Дзондза О. Формування комунікативної компетенції студентів у процесі вивчення культурологічних дисциплін	205
Жигайло О., Друль О. Педагогічні основи використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання у початковій школі	209
Жуковуські В. Напрями формування професійної підготовки маркетологів сфери послуг роздрібною та оптовою торгівлі в міжнародних відносинах	214
Зимомря М. Засвоєння традицій у концепті освітнього процесу: естетичне виховання в Закарпатті 1919 – 1939 рр.	223
Калита Н. Організаційні форми навчання: історія та сучасність	229
Кекош О. Освітні проекти митрополита Андрія Шептицького і виховання молоді ..	235
Коцопей Г. Тема виховного ідеалу молоді у рубриках «Газети школьної» (1875 – 1879 рр.)	242
Луців С. Літературна гра як засіб розвитку читацького кругозору молодших школярів	248
Муляр Н. Особливості соціалізації учня початкової школи на уроках «Я у світі»	253
Петречко М. Особливості індивідуалізованого навчання у педагогічній системі Хелен Паркхерст	259
Садова І. Особливості навчання дітей з порушеннями зору в умовах початкової школи	265
Шагала Л. Роль церкви у розвитку українського шкільництва в Польщі в умовах інонаціонального середовища	270

ЕКОЛОГІЯ ТА ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Пригара О. Еколого-освітня діяльність природоохоронних установ Закарпаття	277
--	-----

РЕЦЕНЗІЇ, ВІДГУКИ, ПОВІДОМЛЕННЯ

Душний А. Декілька штрихів про концерт відділу народних інструментів Дрогобицького державного музичного училища імені Василя Барвінського (19 травня 2014)	282
---	-----

Відомості про авторів	286
------------------------------------	-----

CONTENT

HISTORY

Halyk V. Staryj Sambir region's ethnographic-folk and culture life distinctness in the Ivan Franko's research	3
Haliv M. The Royal privilege to Litynya village's priesthood of 1670	9
Ilnytskyy V. The «socialist legality» violation during the Soviet administration statement in the OUN Carpathian region (1945 – 1954)	17
Korsak R. The ukrainian-czech economic cooperation's problems and prospects (XXI century)	29
Lazorak B. «Austrian modernization» of the underground utilities in Sambir in 1906 – 1913	33
Stetsyk Y. The Lawriv basilian monastery rezidens: foundation-property aspects (17 – 18 centuries)	41
Telvak V. Lviv University in the Mikhaylo Hrushevsky's historical school development ...	46

ART

Goncharenko A. Ukrainian sculpture 1990s – 2000s: state issues doslidzhenosti	53
Zaac V. Scientific-practical school as object correlation knowledge systems and practices in the field of music education	62
Ivanenko S. Paul Zholtovskogo Kharkov period	68
Pankiv M. Creative approaches to the accompanist-bayanist (accordionist)'s individual implementation	75
Tereshenko N. Regarding the question of high school students' aesthetic education which are engaged in ballroom choreography	82
Sharykov D. Dance art philosophy according the Plato and Lucian	88

LINGUISTICS. LITERARY STUDIES

Bilous N. Basic concepts of German theoretical texts and theological discourse and its representation in Ukrainian translation	94
Hlushchak N. The peculiarities of emotiveness reproduction in the novel «The Secret Garden» by F.H. Burnett	100
Dorofeeva M. Nomen Est Omen? About The Content And The Title Of The Lecture Course «Genre Theories Of Translation»	105
Zymomrya M., Zymomrya I., Zymomrya O. Translation as a model of linguistic communication	113
Popovych N. Ancient Greek Trinitarian terminology translated into Germanic and Slavonic languages	119
Burlaca D. The model of the ruler's image in the «The history of Rus»	125
Dmytriv I. The light image in the Bohdan Ihor Antonych's works	131
Doroshenko K. Structure as a field of play: the features of Yuriy Andrukhovych'es poetry texts ordering	136
Kekosh M. The sacred in the works of Heidelberg Romantics (Clemens Brentano, Achim von Arnim, Joseph von Eichendorff)	140
Kemin O. The Angela Carter's fairy tales interpretation in her short prose: the imaginarium features	148

Kruhliy A. Conceptual space of the Kyiv metropolitans literary heritage (XIII – XIV cent.)	154
Lutsyk V. Existentialism in Doris Lessing’s Short Fiction	161
Uhlyay L. Intertextual Links of Toni Morrison’s and Harriet Beecher Stowe’s Prose	166
Chyk O. Monocentricity as a Genre Feature of the I. Nechui-Levytskyi, G. Keller, Th. Fontane Bildungsromans	173
Iatsko A. The Old Rus’ Kievan images system in the M. Draj-Chmara’s poetry	179

PEDAGOGY

Velychko N. The pupils’ aesthetic education features by means of fairy tales in UK elementary schools	186
Haliv M. The liberal ideas in ukrainian history-pedagogy narrative (second half of XIX – early XX centuries)	190
Grischuk V. Theoretical and practical principles of modern education sector reform in Poland and european schooling	198
Kravchenko-Dzondza O. Students’ communicative competence formation in the cultural subjects study	205
Zhyhaylo O. Drul’ O. Pedagogical basics of using ICT in primary school	209
Zhukovuski V. Areas of formation training marketers human services retail and wholesale international relations	214
Zymomrya M. The traditions assimilation in the educational process concept: aesthetic education in Transcarpathia during 1919 – 1939	223
Kalyta N. Organizational learning: history and modernity	229
Kekosh O. Metropolitan Andrey Sheptytsky’s educational projects and youth education	235
Kocopey H. An educate ideal of young people’s theme in headings of «School Newspaper» (1875 – 1879)	242
Lutsiw S. Literary game as a development tool for the younger pupils reader’s horizons	248
Mulyar. N. The primary school student’s socialization features on the «I am in the world» lessons	253
Petrechko M. Individualised learning features in Helen Parkhurst’s teaching system	259
Sadova I. Children with visual impairments’ teaching features in primary school	265
Shahala L. The role of the church in the context of Ukrainian schooling development in Poland in a foreign national surrounding	270

ECOLOGY AND ENVIRONMENTAL PROTECTION

Pryhara O. Ecological-Education Activities of the Transcarpathia Nature Reserve Institutions	277
---	-----

REVIEWS, COMMENTS, COMMUNICATIONS

Dushnyi A. A few strokes are about the concert of department of folk instruments of Drohobych state musical specialized school the name of Vasyl Barvinskiy (19 May 2014)	282
About Authors	286